

Velike promene krajem 20. veka sigurno su odvele određenom "slabljenju govora levice". Raspad evropskog real socijalizma ubrzao je oproštaj od rečnika koji je politiku definisao pojmovima klasne teorije i društvene promene merio kriterijima napretka. Mnogima socijalizam nije više istorijski projekt već, u najboljem slučaju defanzivni reformistički program za civilizovanje neobuzdane ekonomije i sredstvo za osiguranje od rizika tržišta. A. Giddens (Giddens) piše da je jednakost relativni pojam čije bliže određenje treba prepustiti oksfordskim filozofima morala. Raspad istočnog bloka predstavljen je kao pobeda misli koja je od kraja 1960-ih bila više protivideologija zapada nego naučna vizija. Kraj hladnog rata predstavio se pojmovima hladnog rata (Editorial Prokla 1999). Teorije o totalitarizmu slave se kao poslednja reč o komunizmu. Zaokret epohalne svesti postao je vidljiv sa prodorom neoliberalizma krajem 1970. u SAD i V. Britaniji. Regan je Karтеру prebacivao da se zalaže za planiranje i konfiskaciju sovjetskog tipa, a M. Tačer dobila je prve izbore obećanjem da će V. Britaniju osloboditi socijalizma. Pobeda neoliberalizma bila je tesno vezana sa oživljavanjem teorija o totalitarizmu kao spoljnopolitičke doktrine Zapada. Idealizovano funkcionisanje tržišta javlja se kao moralna norma koja nejednake životne šanse pojedinaca pravda "meritokratski", tj. prema "zaradama". Raspad realnog socijalizma je više od hladnog rata izazvao kod levice krizu i revizionizam, koji na Istoku nije video ništa drugo nego ogoljeno zlo. Premda prozirno naivno, verovanje da će poraz socijalizma nužno odvesti stabilnom tržišnom liberalizmu i civilnom društvu, nije još revidirano, uprkos žrtvama poslesocijalističkih eksperimenata sa tržištem. Neoliberalna misao ne samo što je istisnula utopiju iz epohalne svesti, već je utopiju optužila za istinski izvor totalitarizma.

Kraj 20. veka u idejnom pogledu obeležio je novu epohu, koja preko antitotalitarne svesti (i medijske sinteze Aušvica i Gulaga) pokušava za sva nasilja naći zajednički antiliberalni imenitelj i uzrok. U bilansu 20. stoleća stoji da je više nego ikada ranije u njemu nasilno ubijenih ljudi. Bilans nije skromniji ni kada se poredi sa nekim ranijim mračnim stolećima: 14. vek kuge, pogroma nad Jevrejima i klonuća zbog najeзде Mongola (koja je opet podstakla prekomorsku ekspanziju Evrope na zapad), ili 17. vek religijskog fanatizma, masovnog ubijanja zbog jeresi i dugih ratova (koji je pripremio najpre klasični, a potom prosvetljeni apsolutizam i laicizaciju). 20. vek nadmašio je bilans smrti ranijih vekova, a Aušvic, Gulag i Hirošima označavaju mesta u kojima je simbolično koncentrisan neshvatljivi politički potencijal nasilja i razaranja (Reemtsma). Bila je to cena obuhvatnih i dubokih procesa demokratizacije, emancipacije i razbijanja tradicionalnih društvenih odnosa, u čemu je ovo stoleće takođe prednjačilo nad ranijim. Raskorak između snažnih promena i cene iskazane u pomenutom bilansu nasilne smrti i njihovim dvadesetovekovnim simbolima, uslovio je snažne amplitude epohalne svesti u kojima su se preplitala realna predviđanja, razočarenja i utopijske nade. Koje su glavne osobine nove epohalne svesti?

3. 3. Slabljenje utopije.

Svaku epohalnu misao koja je duboko vezana za potrebe širokih društvenih grupa prate neobuzdane nade i razočarenja, utopije i renegatstvo. Još od pojave hrišćanstva masovna nasilja i stradanja bila su realna izvorišta utopijskog kod nove vizije društva. Udeo utopije u duhu epohe poslednja dva stoleća bio je različit. Utopije kao pretežno osećajni stavovi prema budućnosti, u koju se prenose želje i stremljenja, ali bez teorijske razrade zamisli i istorijskog konkretizovanja puteva i sredstava njenog ostvarivanja (Milić 1986, str. 533), snažne su u trenucima revolucionarnog žara, hilijazma i naraslih masovnih nada u